

TÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: Főherczeg József és Istvánnádor emlékéhez. Közli K. Papp Miklós. — Okmányok és levelek az 1611-ik év történetéhez. (II. közlemény.) Közli Szilágyi Sándor. — A bécsi titkos levéltár okleveleiből. (V. közlemény.) — Az 184³/₉-diki forradalom történetéhez. (A rácok elleni küzdelem. — Oklevelek a török védelmi korából. (VI. közlemény.) — Nehány oklevél Déés város levéltárából. — Lukács Mórícz levele báró Wesselényi Miklóshoz. — Kölcsy Ferencz levele br. Wesselényi Miklóshoz 1835-ben.

FŐHERCZEG JÓZSEF ÉS ISTVÁN NÁDOR EMLÉKÉHEZ.

Közli: K. Papp Miklós.

zer nyolczszáz negyvenhét január 25-én Pestvármegyének felette emlékezetes gyűlése volt. István főherczegnek nádorra választása volt a főkérdés. Mindenki feszült figyelemmel várta, hogy az ellenzék s annak hatalmas vezérszónoka Kossuth Lajos mit fog szólani a királyi leirathoz?

És Kossuth ekkor tartá egyik legszebb szónoklatát, melyet alább egész terjedelmében közlünk. E beszéd akkora lelkesedést keltett, hogy Pestmegye rendei határozatilag

kimondák e beszéd kinyomatását, hogy azt minden törvényhatósághoz megküldhessék.

Az előttem fekvő példány kézirat, még pedig éppen a Kossuth saját keze írása. Eredetije a zsigó levéltár tulajdona.

A beszéd így szól:

Tekintetes Rendeik! — Főherczeg József nádor halála a magyar nemzet családra köz egyetemes bánatot hozott.

Korunknak viszontagságai, pártok és érdekek küzdelme s ellenkező meggyőződések, ellenkező indulatok tusái megszagatták e honnak fiai közt a testvériség kötelékeit, de a meghasonlott testvértáborok osztatlan pietással, osztatlan szeretettel tekintettek mégis az ősz nádorra, ki mint a nemzetcsalád pátriárchája állott a táborok között, harczainkban éreztetve velünk, hogy testvérek vagyunk, s most midőn földi pályáját végzé: testvéri bánattal álltunk sirja körül, testvéri fájdalommal érezzük, hogy kidölt közülünk a nemzetcsalád főnöke, testvéri pietással mondjuk mindnyájan, legyen áldott közöttünk emlékezete!

Nádorságának félszázada eseményteljes nehéz korszak volt. Láta futásban a királyi házat és ingadozni látta trónusát. Látott e hon földén győzelmes ellenséget és az ingadozó királyi szék körül és a győzelmes ellenséggel szemközt törhetlen hűségben e nemzetet, mely véres patakokban ontá s áldozatait halomra hozá olly harczban, mely eredetileg a mienk csak azért vala, mivelhogy királyunké volt. És látta, miként a béke ez országra nem hozott vigasztalást, hanem hozta

az alkotmány felfüggesztését. És látta felb-
redni e nemzetet s férfias állásában az ujj-
születés frigyét megkötni az ősz királyal,
kinek legnagyobb tette az vala, hogy téve-
dését meg tudta bálni s azt bevallani elég
erős volt. És látta miként e frigy kötéséből
egy ifju új nemzetélet keletkezik, mellynek
legelső védje ő vala, ki feltartóztatá az új
életre mért nem egy csapást, vagy enyhítgeté
hogya lesujtott. Látta pályája kezdetén nem-
zetéletünk zálogát, a magyar nyelvet a szegény
földműves szerény lakai közt bujdoklani és
látta pályája végén a királyi széken helyet
foglalni, s a kinek karján nemzetiségünk a
kunyhóból fel a trónra emelkedett, az ő, a
nemzet nádora volt! — Látott maga körül
egy új nemzedéket támadni, melly megoldja
a múltnak lánczait, látta megifjulni a nem-
zetet, s az új kor új szükségeiből új eszmék
paizsán emelkedni a nép iránti örök igazság
hajlamát, melly nélkül e honnak jövője
nincs. És ő, az agg nádor, míg testben a sir
felé hanyatlott, lélekben, érzelemben az ifjodó
nemzettel lépést tartva együtt ifjudott. Élte
alkonyába a nemzet újjászületésének napkölte
vegült.

Mondják, hogy kevéssel halála előtt ma-
gát amaz ősi királyi lak ablakához viteté,
miszerint Pestet még egyszer lássa. És ha e
végbucsu pillanatában elvonult lelke előtt
Pest város képe, minő volt akkor, midőn azon
ablakból mint nádor először nézett le Pestre,
s megtöredező szemei láták a képet, melly
virító ifjúságban terült el a haldokló előtt,
e nagyszerű perczen lehetetlen volt át nem
rezgeni lelkét a gondolatnak, hogy a főváros
eme két képében a magyar nemzet képét
szemléli, minő volt, midőn ő a nádori székbe
lépett és a minő most, midőn leszáll.

Jövendők Isten kezében van! Isten
kezében, a ki bért csak munkának ad, Isten
kezében, a ki tán nem hágy el, ha mi ma-
gunkat nem hagyjuk el, de bár legyen jó,
legyen balszerencse, mit a végzet önérde-
münk vagy önbününk által e nemzetre mé-
rend, az utóbbi ötven és nagyszerű historiai
emlékezete minden esetre igazolni fogja a
késő kor előtt is a közfájdalmat, mellyet
József nádor halála felett az egész nem-
zet érez.

Ámde Pestmegye Rendeinek e nemzeti
fájdalomból nem másokéhoz hasonló, hanem
sokszoros osztályrész jutott; annál nagyobb
osztályrész jutott, minél közvetlenebb, minél
kedvesebb volt azon kapocs, melly e nemes
megyét a dicsőült nádor főispánhoz köté. A
veszteség percze igen emlékeztető, s a te-
kintetes Rende most a veszteség perczében
bizonyosan elevenen érzik, mi sokszoros
hálával, a szeretetnek és pietásnak mi szent
emlékezetével tartozunk mi meghalt örökös
főispánunknak.

A megyei institutio sokkal hatályosabb
támasza ez ország szabadságának, mintsem
hogy ne volnának irigyei, kik minden lé-
pésnyi tért, mellyet a megyei rendszer veszít,
az országló hatalom nyereségének vélik, s
inkább hajlongva ennek, mint szeretve amazt,
e szerént cselekszenek. Innen van aztán, hogy
sok testvér megyének egész élete hosszú idő-
kőn át nem egyéb, mint örökös szomorú harc
a főispánnal. A t. Rende meghalt nádor
főispánunk korából e szomorú harc kel-
lemetlenségeit nem ismerik. Ő dicsőségét s
örömét a t. Rende jogainak nem csonkítá-
sában, hanem megőrzésében, méltányos kivá-
nataiknak nem hatalomfitogtató visszautasi-
tásában, hanem teljesítésében, — az idők su-
lyának, az előgördülő ütközési köveknek nem
szaporításában, hanem elhárításában, legalább
enyhítésében keresé, s mind közvetlen kor-
mányzatában, mind kivált a legközelebbi leg-
nehezebb időkben, helyetteseinek választá-
sában s választási módjában közöttünk min-
dég a békének, az egyetértésnek, a bizoda-
lomnak őrangyala volt. Avagy mutasson nekem
a nemzet a megyei életre borusan nehezült
jelenkorban kivülről egy főispán életéből ol-
yan tettet, minővel dicsőült főispánunk — a
t. Rende értenek engem — csak a legu-
jabb időben is Pestmegye egéről a fenyegető
borot elhárította!

Óh! bár tanulnának példáján mások!
Mert ki volna azon vakmerő, a ki magáról
hinni vagy állítani merné, hogy ő hivebb ba-
rátja s jobb tanácsadója a királynak, hivebb
támasza az országló hatalomnak, mint volt e
megyének dicsőült főispánja, egyik király test-
vére, másoknak bátyja! és im e főispán soha
sem vélte, hogy hasznos szolgálatot teszen a

királynak, ha vagy megtámadja a megye jogait, vagy többség vadászva pártszenvédelmek tusáiba keveredve s kegyeit political rokon s ellenszenvekhez mérve szór egyenlenséget a Rendek soraiba; hanem inkább tettel, példával mutatta meg, hogy azon főispán szolgálja legjobban királyát, ki pártok felett áll s ezen állásában a megye jogait, a megye szabadságát legvallásosabban respectálja.

Ha egy megfoghatatlan féltékenység, mely még a szeretet nyilatkozványában is rémeket lát, midőn az önként s nem parancsolatra keletkezik, a t. Rendek szándékának utját nem állja, agg nádorunk nem szállott volna sirba a nélkül, hogy ötven éves nádorságát a nemzet megünnepelné; s a t. Rk bizonyosan legelsőik lesznek készségben s közremunkálásban, ha a jövő országgyűlés a dicsőült nádor emlékezetét ő hozzá s a nemzethez méltóan megörökíteni akarandja, most a halandóság kikerülhetlen csapása mellett egyéb alig van tehetségünkben, minthogy azon bánatot, melyet lelkünk mélyében érzünk, a felolvasott felsőbb intézvény értelmében, külső jelekkel is kimutassuk s tisztviselőinket is hivatalos eljárásaiknál pecsétben s más egyebekben hasonlóra utasítsuk, s egyszersmind hogy szívünk őszinte adóját, Pestmegye rendeinek őszinte fájdalomát jegyzőkönyvünkbe igtassuk s főherczeg István ő Fenségéhez itézendő felírásban is kifejezzük.

Helyén lesz ez annyival inkább t. Rk! mert viszonyaink ő Fensége irányában — istennek hála — akként alakulnak, hogy a mint óhajtom, hogy ő Fenségének felejtethlen atyja elvesztése feletti méltó fájdalomában enyhítő vigasztalásul szolgáljon az, hogy bánatában az egész nemzet, Pest megye Rendei pedig kétszeresen osztoznak; ugy viszont Pest megye rendei bizonyosan egy szívvel lélekkel olly érzelmtől lelkesítvék, miszerint saját fájdalomuk enyhítő vigasztalását ő Fenségében találnák.

Egy szeretett nádornak halála nem olly esemény, melly felett csak bánatot szabad érezni, itt az embersziv gyászához a polgárkebel gondjai csatlakoznak, s ha nemcsak saját meggyőződésemet kérdezem, hanem figyelmet vetek a népérzelem minden manifestatioira, mellyeket uton utfélen, köz és magánhelye-

ken tapasztalunk, tagadhatlan tény gyanánt állithatom, miként a nemzetnek, különösen Pest megye rendeinek egyetemes közkívánata; hogy István herczeg választassék az ország nádorává.

És én nem vonakodom kimondani, miként ezen közkívánatban van ugyan része a dicsőült atya iránti pietásnak, van része az embersziv azon nemes hajlamának, miszerint ragaszkodását a szeretett atyáról a reményteljes örökösre általviszi, de az István herczeg nádorsága iránti köz nemzeti óhajtás több, sokkal több mint pusztán a hála és pietas kifolyása, sőt inkább a körülmények komoly megfontolására s a political okszerűség számbavételére alapított józan statusbölcesség. — Minekünk ez izgatott honban olly nádorra van szükségünk, ki a pártküzdelmek szenvedelmeim felül és kívül állva nem pártnak, hanem a nemzetnek embere legyen. — Én ezen nádort István főherczegben reménylem mind születési magas állásánál fogva, melly őt a magánéleti surlódásokon, a magánjogi nepotikus érdekek indulataim felülemeli; mind azon kegyeletes befolyásnál fogva, mellyet olly atyának, minő az övé volt, emlékezete a kedélyes örökösre természetesen gyakorol és kell gyakorolnia azon szívemelő tapasztalásnak, miszerint atyja sirjánál — hol a hízélgés megszűnik, mert semmit sem várhat többé — azt kell látnia; hogy ezen ut az, mellyen e nemzet szeretetét mind magának megnyernie, mind az uralkodó ház iránt megtartania lehet. — Nekünk olly nádorra van szükségünk, ki elég magas állásu legyen, miszerint se annak ne legyen kitéve, hogy udvari intrigák engedelmes eszközévé törpitessék; sem annak, hogy ha ezzé törpülni nem akarna, elmellőztessék s befolyásában megbénitassék. Én ezen óhajtásom valósultának garantiaját István herczegben találom. Nekünk olly nádorra vagyon szükségünk, ki ha esküvel fogadandó tiszte szerint a trónusnál alkotmányunk védelmére kél, tettehez még csak árnyéka se férhessen azon gyanusításnak, hogy midőn a magyart, a magyarnak alkotványát, önállását, nemzetiségét védi, a dynastia érdeke ellen cselekednék, sőt kinek szava és személye már magában győző ok, magában garancia legyen, hogy ép azért védi az al-

kotmányt s ez ország nemzeti érdekeit, mert fejedelmének s a királyi háznak érdekeit szíven viseli. — Én az illy nádort István herczegben találok. Nekünk olly nádorra van szükségünk, ki midőn ekként a pártok felett király és nemzet között közvetítő kapocs gyanánt áll, ezen állásában szívvvel lélekkel magyar legyen. — És István herczeg magyarnak született, magyarnak neveltetett, ő e honnak nem adoptiv polgára, ő e hazának született édes gyermeke, ki egy levegőn nőtt fel mivelünk, kit e hazához atyjának, anyjának sirja, atyja életének minden lépten szemébe tűnő nyomdokai, bölcsőjébeni első szívdobbanása, gyermekkorának kedves emlékei, ifjuságának első eszmélete csatolnak. Neki nem lehet e nemzetet nem szeretnie. — Nekünk olly nádorra van szükségünk, ki a szabadság közepette növekedve, a szabadságban rémképet nem lát, s egy szabad nemzet eleven vérpezsgésében nem szaglál rendboató féktelenséget. — István herczeg közöttünk született, közöttünk nőtt fel, lelke az ujjászülető nemzet új életének szabad legében erősödött. — A mit még ezen okok mellett egyéniségéről mondhatnék, tilt szerénysége, tilt önjellemem, melly élő emberről inkább keveset szól, hogysen hizelegni látszassék, de ugy gondolom, eleget mondék, miszerint motiválva véljem, hogy Pest megye rendeinek nemcsak kegyeletből, hanem alapos okoknál fogva közkívánatuk, hogy István herczeg választassék országunk nádorává!

És ime itt van előttünk a legfelsőbb intézvény, miszerint tudósittatunk, hogy ő Felsége a király István főherczeg ő Fenségét ideiglenesen s a jövő országgyűlésen történendő nádorválasztásig Magyarországon királyi helytartójává s mint illyet, többek között ezen nemes megye főispánjává is kinevezni méltóztatott.

Miután ugy a királyi helytartóság, mint az ahhoz kapcsolt hétszemélyes táblai elnökség, pestmegyei főispánság s Jász kunok gróf birósága sat. törvény által állandóan és örökösön egyenesen a nádori méltósághoz van kötve, ha legkevesebb okot látnék azon hiedelemre, hogy ezen kinevezés által akár a nádori méltóság s ahhoz törvényesen kapcsolt tisztségek hatáskörének, akár pedig magának

a nádor választás körüli nemzeti jognak csorbitása vagy elmellőzése czéloztatik: el nem mulasztanám az iránti aggodalmamat kijelenteni.

De miután ő Felsége nyíltan kimondja, hogy ezen kinevezést mult historiai példák nyomán csak ideiglenesen s a jövő országgyűléseni nádorválasztásig teszi, aggodalomra okot teljességgel nem látok, sőt teljesen meg vagyok nyugtatva, hogy ezen ideiglenes kinevezés a nádori méltóságot s nádor választási jogot nem sérti, nem sértheti és sérteni nem is akarja és találok teljes megnyugtatót különösen abban is, hogy ő Felsége ideiglenesen nem mást, mint egyenesen István főherczeget méltóztatott kinevezni, mert én ezen legfelsőbb intézvényt az előadottak szerint a legtávolabbról sem vehetem annak, mintha ő felsége a nádor választást vagy mellőzni vagy megelőzni akarta volna, hanem veszem egyenesen annak a mi t. i. hogy ő felsége a nemzet egyetemes óhaját megértette s kegyes figyelmére méltatá, s a dicsőült nádor halálát gyászoló s e gyász közben a jövődő iránt aggódo nemzetet sietett azon hajlandóságáról biztosításával megvigasztalni, hogy a minden jelekben csalhatlanul nyilatkozó köz nemzeti akarattól a törvényes idő alatt megtartandó országgyűlésen kegyelmes királyi szentesítését nem fogja megtagadni.

És én mint ellenzék embere, ki kötelességemnek ismerem a kormány eljárását mindig őrszemmel kísérni, s ha meggyőződésem szerint törvénytelen vagy rosztat teszen, azt őszintén kijelenteni, hasonló őszinteséggel kötelességemnek tartom illy örvendetes alkalommal kinyilatkoztatni, nemcsak hogy ez jól s helyesen történt, hanem egyzersmind szíves elismeréssel azt is kimondani, hogy a nemzeti közóhajítás iránt ezen ideiglenes intézkedésben tanusított figyelemmel sok kétes gond és aggodalom lön a nemzetről elhárítva.

És azért én fentebbi észrevételeim folytán ő felsége felolvasott kegyelmes intézvényét jegyzőkönyvileg örvendetes tudomásul vétetni kívánom s alázatos felírásban ő Felségének ugy ezt, valamint azt is kijelenteni indítványozom, hogy Pest megye rendei István főherczegét kívánván nádorul választani, ő Felségének ezen ideiglenes intézkedésében

a nemzeti közóhajtás szives készségü méltánylatát és annak biztosítását találják, hogy a nádor választó országgyűlés a törvényes idő alatt meg fog tartatni, s ott ő Felsege az István főherczeg választása mellett országosan is nyilatkozandó közakaratot királyi helybenhagyásával szentesitendi.

Ezen alázatos indítványommal természetes kapcsolatban van, hogy cs. kir. főherczeg István ő Fenségéhez hasonlóan felírjunk, s remény és bizalomteljesen kijelentsük: miként a szenvedett közös csapásnál kedves vigasztalásunkra szolgál, hogy azon ideiglenes viszonyban, mellybe a nemzeti közóhajtással találkozó legfelsőbb kinevezés következtében vele lépni szerencsénk van, megnyugtató zálogát találhatjuk annak, hogy ezen kedves viszony a legközelebbi országgyűlésén király és nemzet közös akaratával állandósíttatni fog. Egyszersmind ugy szívünk érzelmeivel, mint illem és tisztelettel megegyezőnek vélem, hogy diszes küldöttség neveztessek, melly ő Fenségét Budára érkeztekor, mihelyt a gyász körülményei megengedik, üdvözölje s főispáni székének ünnepélyes elfoglalására felkérje.

Végezetül ő Fenségének nádorrá választását a jövő országgyűlésre küldendő követeinknek már most határozatilag utasításba adatni, s ezen határozatinkról az ország törvény hatóságait — egyetértésüket kérve — körlevél által értesíttetni indítványozom.

OKMÁNYOK ÉS LEVELEK

az 1611-ik év

TÖRTÉNETÉHEZ.

Közlő: Szilágyi Sándor.

1611. febr. 2.

III.

Magnifice Domine Affinis nobis observantissime. Salutem *stb.*

Az kegyelmed levelébül megértettük, mikor érkeztek Nagy Mihály Ferencz és Pécsy Sigmund uramék Szakmárra, bizony dolog, hogy kívántatnék az, hogy ő kegyelmek minden mulatságot hátrahagyván, éjjel nappal

besietnének Báthorihoz, az mint ő kegyelmeknek erről irtunk is.

Az mi penig az hajdúk mostani gyülekezetit illeti és Szénássy Mátyással való be-
menéseket, megbocsássa kegyelmed, de efféle dologra szorgalmatos gondot kellene kegyelmednek viselni; hiszem ott vagyon kegyelmed az ő felsége végházakban, vannak jó vitézek, kikkel mihelt affélék csak ötvenen avagy hatvanan egybegyülnének is, mindjárt vetetné fel kegyelmed őket. Lám mi, mihelt ezen az földön gyűlni kezdetek, mindjárt az véghelyekkel felverettük és azulta nem halljuk, hogy csak egy is elment volna is. Annak felette ugyan ott Szakmár vármegyében Bátor táján egy Petry István nevű ember, az mint bizonyosan érti, az parasztságot is mind Báthory számára esküdteti. Azért mindezek így lévén, kegyelmedet intjük s kérjük és tisztünk szerint hagyjuk, hogy ennekutána kegyelmed valahol afféle gyülekező hajdukat halland, mindjárt reájok küldjön és felveresse őket s ne engedje egybegyülekezni. Annak felette az parasztságot is ne engedje kegyelmed Báthory számára esküdtetni, hanem afféle esküdtetőknek is ellene álljon minden tehetsége szerint; mert ha senkitül nem leszen félelmük és mindenkor ebben mennek el, csak isten tudja, mi következhetik belőle. Kegyelmed mindezekre szorgalmatos gondot viselvén, minekünk is minden oda való dolgokat és híreket értésünkre adjon. Irtunk Forgács Sigmund uramnak ő kegyelmének is, hogy afféle gyülekező hajdúságnak felveréséről az vármegyékre mindenfelé irjon, kegyelmed is azért értsen egyet ő kegyelmével. Ezek után isten tartsa meg kegyelmedet. Datum in Arce nostra Bicsé 2. Februarii Anno 1611.

Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Affinis benevolentissimus
Comes GEORGIUS Thurzó mp.

P. S. Ha penig kegyelmed fel nem veti is afféle gyülekező hajdúságot, de semmiképen egybecsoportozni ne engedje, hanem eloszlattassa.

Külczim: Magnifico Domino Andreae Dóczy de Nagy-Lucse *stb.*

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1611. máj. 26.

IV.

Generose domine Amice Nobis observandissime. Salutem *stb.*

Az Tiszántúl való vármegyebeli nemes atyáinkfai minemő nagy nyomorúságban legyenek az hajduknak rajtok való elszenvetetlen igájok miatt, kegyelmednél elhittük, hogy nyilván vagyon; mely nyomorúságokról immár sok keserves panaszok is jöttek előnkben. Azért hogy az az szép darab föld teljességgel el ne pusztuljon, hanem velünk együtt ez mostani szent békességben megmaradhasson, méltónak ítélők lenni, hogy annak az földnek megmaradásáról ezen ez fel földön levő urakkal és vármegyékkel egy értelemről tractáljunk és minden jót végezzünk. Azért kegyelmedet szeretettel intjük és tisztünk szerint hagyjuk s parancsoljuk, hogy kegyelmed ad 15. diem Mensis Junii ide Eperjesre jöjjön, hogy az több urakkal és nemes vármegyék követivel együtt az felől megirt nemes atyáinkfai megmaradásáról és békeségéről tractálhassunk és minden bizonyost végezhesünk. Mely dolgot kegyelmed hazája és nemzetsége szeretetéért sine omni difficultate elhittük, hogy meg is cselekeszik. Ezzel isten tartsa meg kegyelmedet. Datum Eperjes 26. Maji Anno 1611.

Dominationis Vestrae Generosae

Servitor Amicus et Vicinus benevolus

Comes GEORGIUS THURZÓ mp.

Külczim: Generoso domino Michaëli Lorántffy de Serke etc. Domino Amico nobis observandissimo.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1611. juu. 10.

V.

Generose domine Amice nobis observandissime.

Salutem *stb.* Isten kegyelmedet *stb.* áldja meg. Minthogy kegyelmed az bódi pusztára egynehány jobbágyot szállított, mind minékünk s mind pedig Lónyay uramnak nem kevés injuriánk lenne abból, hogy az kegyelmed jobbágyi az mienket is mind egyaránt

birnák és földét szántának vetnék az mi abbéli rész jószágunknak. Azért akarók kegyelmednek megírni és inteni kegyelmedet arra, hogy kegyelmed egyetértvén az mi tokaji tisztartónkkal és Lónyay urammal, ossza el kegyelmedek három felé azt az bódi pusztát is, hogy mind mi s mind pedig Lónyay uram tudja mindenikünk, melyik az övé és abhoz képest vehessük hasznát is; ezt pedig nem akarjuk, hogy mostanról elhaladjon, hanem ugyan most rövid nap meglegyen, hogy abból minekünk is injuriánk ne lehessen. In reliquo *stb.* Datum in Eperjes 10. Junii Anno Domini 1611.

Generosae Dominationis Vestrae

Servitor et Amicus benevolus

Comes GEORGIUS THURZÓ mp.

Kivül más kézzel: Redditae 11. die Junii in Szentpéter.

Külczim: Generoso Domino Michaëli Lörántffy de Serke etc. Cito. Ubicunque fuerit transmittantur.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1611. Jun. 27.

VI.

Spectabilis ac Magnifice Domine et Frater Nobis observandissime.

Salutem *stb.* Mindenfelől érkezten érkeznek bizonyos hireink, hogy az hajdúság Erdélyből megfordult volna és az mint lehet nagy fáradva jöttön jön ide ki; minthogy pedig kegyelmed immáron ott körül feleled magával lehet, azokkal az hadakkal, kik kegyelmed mellé mentenek, semmit senkivel nem gondolván, Erdélyből kijövő hajdúságnak seregét ne kémélje, hanem mindenfelől rajta legyen, hol egyik sereget s hol másikat megüzvén, keményen csatázzon kegyelmed velek és minden tehetségével ártson nekik; mi is istennek segítségéből az ide való hadakkal s az alföldiekkel általköltözünk immáron az Tiszán; azon köll forgolódunk hogy az hajdúság általköltözésünk az réveken ne árthasson s kegyelmed is azért fásarsza őket, hogy reá ne érkezhessenek. Az kállai kapitánnak is megirtuk, hogy ő

kegyelme is hasonlóképen rajtok legyen éjjel nappal. Kis Lukács uramat Kállóban küldöttük, kitül Kun László uram hadának pénz is küldöttünk; kegyelmed találjon módot benne, hogy vitesse által azt az pénzt Kun László uram seregének. Ezt akaránk kegyelmednek rövideden értésére adnunk. Tartsa meg isten kegyelmedet *stb.* Datum Cassoviae die 27. Junii 1611.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Frater addictissimus

Comes SIGISMUNDUS Forgács mp.

Külczim: Spectabili ac Magnifico Domino Andreae Dóczy de Nagy-Lucse *stb.* Zattmár. cito. cito. *stb.*

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

A BÉCSI TITKOS LEVÉLTÁR OKLEVELEIBŐL.

XI.

Azerdélyipüspöklevele I. Ferdinándhoz, melyben értesíti, hogy két napig tanácskozott a vajdával, másnap Enyeden át Gyula-Fehérvárra siet; egy Lázár Imre nevű előkelő székely neki titokban megvallotta, sötésküvel erősítette, hogy Mihálffy Tamás Balogh Menyhért nevű szolgája szemeivel látta Izabella levélét, melyben Petrovicsot megkezdett működése folytatására ösztönzi; — a királyt saját érdekében felkéri, hogy a törököknek fizeteni szokott adóról gondoskodják; végre miután a vajdával együtt elhatározták, hogy a lázongók ellen fegyverrel lépnek föl, püspöki jövedelmeiből pedig egy denárt sem tudott behajtani, pénzsegélyért esedezik. Kelt Tordán 1553. augusztus 9-dikén.

Sacra Regia maiestas, domine, domine clementissime.

Premissa fidelium servitorum meorum et orationum deuotarum in gratiam vestre

sacratissime maiestatis humilima commendatione hoc biduo necesse fuit me hic cum dominis vaijuodis immorari, propter publica negotia, quibus omnes magnopere occupamur in horas, propter motus et noxia incendia factiosorum. Cras deo fauente iturus sum hinc cum domino Dominico Dobo ad oppidum Enijed, deinde ad Albam Juliam, quam iam in manibus servitorum meorum habeo, jbit dominus Dobo ex Alba ad Dewa, arcem illam in manus suas recepturus.

Hodie hic vnus precipuus Siculus Emericus Lazar, qui nomine publico cum collega Nuntius venerat, secreta mihi narravit, quendam seruitorem Thome Mihalfij, Melchiorum Balogh nomine, oculis suis vidisse literas, Regine Isabelle, quas scripserat ad Petrum Pettroijth, vt in negotio incepto constanter pergeret, non obstante id quod antea ad eum scripserat ex admonitione Regis Romanorum, vt ab incepto negotio desisteret, nam pro certo sciret, etiam deinceps non posse negare, ad instantiam Regis Romanorum, quin daret ad eum huiuscemodi adumbratas commissiones, quas si dicto Regi Romanorum aperte negaret, vereretur, ne a ducibus filio suo datis interim vi excluderetur, hec Siculus. prefatus iureiurando vera esse affirmavit.

Petrus Petthroijth quid agat, puto maiestatem vestram sacratissimam ex Varadino informari, cuius practica et factio quantum in hoc Regno longe lateque scripsit, et in flamam manifestam erupit iam, ex literis dominorum vaijuodarum maiestas vestra sacratissima intellexit hactenus, adeo vt neque oblatum subsidium administrari posse sperare possimus. Jam sacratissima maiestas vestra pro sua eximia prudentia clementer perpendere dignetur, vnde solitum tributum imperatori Thurcarum ordinare poterimus, in cuius tributi celeri missione salus et conseruatio, post deum, vnice consistit istius Regni, vnde item pecunia ad conseruationem gentium maiestatis vestre sacratissime necessaria, sine quibus gentibus pruculdubio actum erit de dominio et imperio vestrae sacratissimae maiestatis in hoc Regno.

Et antea ad sacratissimam maiestatem vestram scripsi, me ad hodiernum diem ne denarium quidem ex omnibus prouentibus

tocius Episcopatus mei percepisse, et modo itidem certo afirmo, verum hodie conclusum est pari consilio cum dominis vaiuodis, contra rebelles factiosos Armis procedere, quando iam bonis persuasionibus nihil efficere potuimus, nunc igitur erit tempus, instat et vrget, vt sacratissima maiestas vestra clementia sua et opera iuuare dignetur, omni modo quo poterit, quia solutio gentium defecit, nec pro explorationibus pecunia vlla est, Petrus Haller se nihil de suo facere posse afirmat, ego vero non tantum prouentus Episcopatus mei, sed etiam me ipsum obligare paratus essem omni hora, si modo pecuniam apud creditores parare possem, ad tantas sacratissime maiestatis vestre et Regni necessitates.

Si temporis presentis conditio pateretur, iudicia in hoc Regno, sine intermissione celebrari deberent, id vehementer auctoritatem vestre sacratissime maiestatis firmare videretur. Alia ex literis dominorum vaiuodarum vestra sacratissima maiestas intelliget, quam deus optimus maximus vniuerse Reipublice cristiane cum suis omnibus ad multos felices annos conseruare dignetur. Datum Thorde die 9. Augusti Anno Domini 1553.

Eiusdem vestre sacre maiestatis fidelis
Capellanus

EPISCOPUS TRANSILVANIENSIS.

Külczim: Sacre Regie Maiestati, domino domino meo clementissimo.

(Eredetiye pecséttel a bécsi cs. titkos levéltárban).

A 1848/9-iki

FORRADALOM TÖRTÉNETÉHEZ.

(A ráczok elleni küzdelem.)

Ó Becsei elő őrségi táborból Juli. 17. 1848
délélőtti 9 órákor.

Tisztelt Báró Ur!

Mindennapi tapasztalati adatok oly biztos iránytűt adának előmbe, melynél fogva új helyzetemben magam tájékozni képes vagyok. Azért, míg elvérzett bajtársaim után én is át nem költözendém — bár egy közelebbi katonai parancs korlátozza a katoná-

nak az ilyszerű tudósításokat — mint nagyságod körében élt honpolgár meg nem szünnendek dolgaink állásáról a hon atyáit annyi- val inkább tudósítani, mivel honunk jövődjöje mind rémitőbb alakban tűnik fel előttem.

Elhiggye Báró ur, pessimista nem vagyok; és a mit irok, oly önzés nélkül irom, mikép meg vagyok győződve, hogy hübb őszinteséggel írott tudósítások táborunkból nem kelnek.

Kossuth miniszter urhoz írott egy levelem mását ide rekesztem; *) azért nem

*) Miniszter Ur!

Bárminő ellenkező alaku hírek és jelentések érkezzenek dolgaink állásáról önökhöz, mégis mindnyájunk belátása szerint a szerb-ilyr felkelőkkel szemben felállított táborunkat fenyegető veszély a legmagas fokra hágott.

Önök irom ezt meg Uram! önnek, kinek szive minden dobbanása egy az édes anya holéval; s ki, ha az égiek nem segítenek, a poklokat is felrázni a hon védelmére kész.

Tegnap 14-én 5 órákor reggel történt részünk-ről első megtámadása a rácz-szerbek által Sz. Tamástól jobbra földből emelt várműnek. Miután azonban közvéleményünk szerint ezen ideiglenes erősség mind környékén uralkodható természeti fekvésénél, mind a műnek magának szakértelemmel kezelt építésénél fogva a legcélszerűsőbb; lehetetlen volt és maradand ellene hathatós sikerrel léphetnünk fel, ha 12 fontos ágyu telepeink legalább kettője négyszáz, négyszáz inkább gömb mint kivájt golyóju tölténnyel ellátva rögtön ide nem szállítatik.

Hogy földnépünk ezen sujtó ostortól megmenetve Magyarhonnak áttört és már mindinkább terjedő hatalmu ellenségünk birtokában lévő határai helyreállíthatassanak: feladatunk az, hogy legelőbb is ezen fészkek bitang fattyaival együtt összerombolassák. A mit nagyon könnyűvé teend a kötetlen homok föld minősége is. Alakjára nézve ezen föld emelvény egy négyszöget látszik képezni, melynek oldalai körülbelől 200 lépés hosszúságúak. Szélességére nézve lehetnek a mellvédek mintegy 1—1½ ölnyiek. Az egészet nély árok környezi, a mi egy rohanó szuronyalí megtámadást csak akkor tehetne lehetővé, midőn az árok már az elvérzett áldozatok holt testével tele leend.

A jó siker esetében, ha t. i. a 3000 főből álló erősség a sánczból szétkergettetetik, akkor a már itten levő gyalog és lovas ágyu telepeket feltét nélkül a szabály szerintnél nagyobb mennyiségű löporral és tüzszerekkel kell azonnal ellátni; mivel a tegnapi egy óráig szakadatlanul folytatott tüzelés nagyon megapasztotta illy nemű készletöket.

Az ellenség kartácsa két latos és három fontos ágyu tekéket röpitett felénk, melyek 1200 lépésre hordták a derekas lövéseket. Az egész felett gya-

küldém a Báró urnak, mivel nem tudám, ha Pesten van-e még.

Ma reggel a római sánczokból kirontott ellenség földvári táborunkat meglepven meg és visszaverte. Sok huszárló esett el. Némelyek szerint ágyuinkat is elvették; de ez nem bizonyos. Annyi áll, hogy védő helyzetéből kimozdított és már több sebesek hoztattak ide Becsére a központi kórházba.

Miután az ellenség áruelőink által minden mozgalmunkról rögtön értesítették; mi pedig az övéről csak saját tapasztalásból tudunk annyit, hogy naponta szaporodik s mi után fájdalom, — de ki kell jelentenem — az eddig csak rabló csoportnak nevezett ellenség sergeinket erélyben feljűlmulja; képzelhető mikép Sz. Tamási megrohanásunk hiúsulta s földvári táborunk visszaveretése nagyon is természetes.

korlott kéz látszik intézkedni. A csatamezőn maradtak, halálosan és kevésbé megsértettek száma eddigelő 10—12-re mehet.

Hogyha a túlérített tüszerek a legrövidebb idő alatt éjjel-nappal ide nem szállíttatnak, úgy a felkelők száma perczenként legyőzhetlenné növekedend.

Ezen tételt legyen elég csak a következőkben okadatolnom, mikép:

a.) Az ismeretes pacificatio idejét elleneink arra használták fel, hogy magokat ha nem is túl, de legalább velünk egyensúlyba helyeztessék.

b.) Az előttünk és köröttünk fekvő helységek, — melyek az ide csatolt térkép töredéken láthatók s maga Ó-Becse is olly ellenséges irányuak, hogy csak is az itt együtt levő katonaság tekintélye által korlátoztatva nem törtek még eddig ki. Ennél fogva mi az ellenség mozgalmairól semmit sem tudunk, míg ő a miénkről mindig jó eleve hűn tudósítatik. Mi már magában csak azért is több mint veszélyes, mivel egyszerre több irányban kelletvén vívünk, igen könnyen — csapatonként támadtatva meg — győzedelmeskedhetnének rajtunk.

Szinte tegnap támadtatott meg földvári táborunk a római sánczokban fészkelő ellenség által. A győzelem eddig részünkről látszik lenni.

Török Becséről lovasaink kikergettettek, Becsereken is mint az éjjel egy táborunkba jött sürgönyből értettük, kitorés szélén állnak a dolgok. Egy huszár tiszt és 7 közember elfogattak.

Ma reggel Elemér tájékán két falu fölébe lángtenger látszott nehezülve lenni. — A napokban Turján átmenő egy huszár s két ló lövett le.

Az adai rácz papnál feles löszerek találtattak. Moholyból Sz. Tamásra ellonunk segítség végett 30 szekér rácz szállíttatott. A szekerek visszajövet elfogattak.

Továbbá, hogy sorenzredeinkben egészen bizni nem lehet, már kétséget épen nem szenved. Honvéd sergünk pedig mindent fog inkább tenni mint nevének megfelelni. Pusztalelkesség egy elszánt vad csoport irányában sikert még sohasem biztosított: összetartás és hadi tan elvei szerint mozgatott anyagi erő bir döntő sullyal.

Nálunk ez nincs! — A Sz. Tamási ágyuk elébe állított honvédi III. zászlóalj csak a roham előtti éjszakán kapott fegyvert, s nemcsak hogy sohasem lőtt, hanem fegyvert sem fogott kezébe és a fegyver átvéte után hat óra mulva tűzbe ment. . . Valódi ágyugolyó táplálékául dobott oda, míg a sorenzredbeliek kukoricza földön eldugattak.

Az én századom például szinte sohasem lőtt még.

Vezérek vagy nem születtek villon-

Tegnap és ma zászló és ágyuk őrzése tekintetéből táborozván századunk: a tegnap legalább is 100 golyó lövett Ó-Becsei állomásunkból táborunkba; ma hajnal hasadtakor pedig szembe velünk a Tiszán túl ellenséges kémlő csapat mutatta magát, melyet azonban egy ágyu lövéssel visszatértenünk sikerült.

Ha még ezekhez felvesszük azt is, hogy a Duna nevű gőzös már több hetek óta a ráczok birtokában van, — mi szem elől nem tévesztendő körülmény — és hogy az itteni sorkatonaságba helyezett bizalmunk igen ingatag: honvédsergünk állása festéséhez commentár nem kell. Az irántunki rosz akaratnak bélyegét minden eljárásuk homlokán viseli. Mint elmozdítandó ellenségeinket kiemelendőknek vélem Kolowrat ezredest és Almási századost a Ferdinand huszároktól.

A Sz.-Tamási megtámadás részleteit illetőleg még sokat mondhatnánk; de hallgatok azon reményben, hogy felölös ministeriumunk gyors fellépésével orvosolandja a sebeket, melyek e napokban honfi kebleinket érték. Önkénytesek vitézül harczoltak s szilárdul állták a tüzet.

Az ellenségnek sánczbeli veszteségét tudni éppen nem lehet, ellenben 18 száguldozó egy kukoricza földön derék huszáraink által pocskékká tétetett.

Ime Uram! ez igénytelen honvéd tollából folyt hű lelkésben látható hazánk s nemzetiségünk gyász jóvendője. Te vezetted Uram hatalmas kezeiddel eddig is, ne bocsásd ki azt most, midőn olly buzgó törekvésre és erélyre van szükségünk.

Csak tőled, leghűbb fiától várja az édes anyahon vissza a veszélyezett szabadságot, melyet lángkeblű hazafiságod észfegyvere vívott számára ki; mert te mondd a napokban, hogy ha az égiek nem segítenek, a poklokot is kész vagy felzaklatni.

Ó-Becse Julius 15-én déli 12 órakor 1848.

gós időbeni vezérkedésre, vagy megvásárlott emberek. Tapintatlanság egy felől és erővel pazarlás, más felől mindaz, mi eljárásokat bélyegzi.

„Nehéz álgyuk, általános nép felkelés, [Landsturm] katonáink haza hozatala“ az — mi még megmenthet, egyéb semmi!!! Tegyen Nagyságod, mit tehet az ügyért, mely melletti küzdelme utaira eddig is babért hinte.

Mi meghalunk tán ma, tán e perczenben; de ha önök minden áron nem segítenek, elhal utánunk lassanként a hon, s a nemzet is, lehet ugyan, mint ön egykor mondá, mind kettő „nagy és boldog — de szabad és magyar sohasem“.

E sorokat szabad ég alatti fektanyámon dob fenekén irattam.

Földvárt az ellenség egészen lángba borítá s majd hamuba döntendi.

A magyarok nagy Istene velünk s fegyvereinkkel.

MÁRTONFFY ZSIGMOND hadnagy

egy előőrségi $\frac{1}{2}$ század parancsnoka.

Külczim: az Ó-Becsei Táborból

Báró Vesselényi Miklós közép-szolnoki Fő-Ispány urnak.

Vodianerház.

Pesten.

Ó-Becsei táborból aug. 14. 1818.

Mélyen tisztelt Báró ur!

Jól esett lelkemnek valahára Nagyságotokról ismét valamit hallhatni.

Dolgaink jelen állása annyiban nyugtatóvá kezdett válni, hogy táborunk napról napra szaporodik, s a 30,000-et már meghaladta, csak hogy kissé mind igen lassan mentek elő a dolgok; mert az ellenség szinte olly arányban, és pedig fanatisált határőrszázlójakkal szaporodott, és merőben kilélegelte magát. 17-ke óta nevezetes ütközet nem volt tegnapelőttig; a midőn is jobbszárnya táborunknak (Verbász) a sánczokból kibátorkodottak által megtámadtatott ugyan, hanem 50 ágyulövés váltása után ismét visszaveretett. A napokban egész erővel nyomulandunk előre. A terv szerint 22-e körül a csajkások kerületében kellene megülnünk a szerbek torát. De homo proponit, deus etc.

etc. — a magyar példabeszéd szerint pedig „a hadverés isten dolga“ — mi bizunk Istenben is, de legtöbbit erőnkben. Ha vagy egy rácz golyó fejemmel barátságos érintkezésbe nem jövend, terjedelmes rajzát adandom a határozó csatának.

Két személyes expeditióban vettem részt. (f. hó 4-én.) Egyszer sikerült a sánczok felé szökő ráczot gazdagon málházott három lovas kocsjokon hatalmamba keritenem, a lázongókat a velek nagyon is emberien azaz: hogy közönyösön bánó törvény kezébe, a zsákmányt pedig a hadsereg köz javára fővezérünknek átadhatnom. — Többnek tartom ennél azt, hogy csakugyan ez alkalommal sikerült nyomába juthatnom, hogy az ismeretes rácz popa Gajanitsnak átszökéséről értesülvén, minden vagyonát confiscáltam és szinte a hadvezérnek átadtam. E préda állt 6 darab ló és 5 darab szarvasmarhából. A székely atyafiak leghamarább részesültek belőle.

Más alkalommal 10-ről 11-re egy iszlalt állomáson 100 főből álló táborunk egy éjen ötször lárházatott fel. Egyszer csakugyan puskázásra kerülvén a dolog, Takácsy főhadnagy társam megsebesült. Ellenben mi 1 kémét meglőttünk és kettőt elevenen elfogtunk. Ez alkalommal tetteges részt vettem; és szinte lábommal kelle adóznom, mert egy részünkről huszár a sötétben összegázolt. Három napig szenvedtem, de már jól vagyok ismét. A két kém martaléknak (Geissel) tartatott, s hihető, kalauzunk leend. Sokat mesélt a sánczról. Le is rajzolta. Meglátandjuk, igazat mondott-é?

Egressy Gábor köztünk fia oldala mellett harczol. Lelkességével buzdít. B. Orczy István szinte tetteges részt vesz minden veszélyes ütközetben.

A földvári (VI.) csatában a Wilhelm lengyel ezrede volt az áruló. A gaz czimborák tegnapelőtt kijelentvén, hogy harczolni nem fognak, cum pudore elmentek. Az erdélyi oláhok Szegedről megszöktek, némelyek szertint át az ellenséghez.

A székelyek a ráczok ostarai lesznek; de a letelepedsbe megegyezni nem akarnak.

Sietek, hogy a postáról meg ne késsen.

A Báróné kezeit csókolom. A kedves

angyalra honfű áldást mondok. Nem egyszer rajong gondolatom a derék fiú körében.

Kérem Molnár uréknak idvezletem jelentetni.

MÁRTONFFI m.p.
hadnagy.

*

Aug. 20-án Ó-Becsén 1848.

Nagyon tisztelt Báró úr! A tegnapi napon az ég sujtó keze sulyosan nehezedett szegény hazánkra.

Mint már irám is Báró urnak, 19-e tüzetett az ellenség közéröveli megtámadásának határnapjául.

A tegnap 19-ke volt. Szt-Tamást-részünkről közel 33 ezer ember és 36 nehéz ágyú támadta meg és ép úgy mint Jul. 14. másodsor is retirált sergünk.

Turiát a pesti győzelmigi zászlóalj mellett a honvéd III. zászlóaljja 3 (?) ágyúval. Parancsnok: Örnagy „Domianovich“. Ezek nemcsak hogy visszaverettek, hanem a fényes nappal építeni kezdett hidat az oda felállított részünkről nem tudom mi nevű százados gyáván oda hagyta ácsokkal, műszerekkel együtt. Oly hallatlan eset, hogy egy században egyszeri előfordult sok. És ez rajtunk történt!! Turiát másfelől Kolowrat is ostromolta.

A II-ik zászlóalj — Ferencz Károly zászlóaljja és egy osztály huszár Földvárnak ment. Itt egyéb nem történt, mint az előőrök közti némelly silány utszai boszantgatások, minek egy Károlyista áldozata is lett. És mi is estve retiráltunk.

A balszárnyon Kiss ezredes élénk ágyuzást folytatott. 6 falu-é közt igaz hogy Szt-Tamás és Turia is lángban volt. Ez ágyudörgések által nagyszerűsített látvány borzasztóságát nevelte az, hogy egyszerre egy sötét felleg borítá táborunkat. És mi vala az? Pusztító sáska had.

Uram! Megirtam még 14-én a mult hónapnak, hogy el vagyunk árulva. Veszve vagyunk. S már reményünk is csüggedez.

MÁRTONFFI.

Külczim: Közép-Szolnokmegyei főispán báró Wesselényi Miklós urnak.

Pesten.

OKLEVELEK A TÖRÖK VÉDURALOM KORÁBÓL.

XVI.

Isten adjon sok jókat Kegyelmednek.

Egy Ekmedsi Basát értjük, hogy egy leánynyal együtt bizonyos magok nagy vétkeért megfogatott volna és fogságban tartatja, Kegyelmedet azért kérjük, most az egyszer mostani nagy vétkeket ne tekintse, hanem Istent ő szent felségét és az mi szomszédágunkot; többé ezt nem követik, hanem Isten szerént mostani vétkeket bocsássa és bocsátassa. Az tolvajok dolgáról Kegyelmednek ezt irhatjuk, mi ez részünkről, Isten tudja, mint kergetjük és ha kiket foghatunk, az fejeket hozzuk be; most is az havasokra az Miklós vladika fiai kimenvén, sok károkat tévén mind az kettőnek az fejeket hoztuk be; az Lázár Sztepán fiai elszaladtak nemcsak most, hanem eddig három négy uttal úgy szaladtak az potera előtt. Kegyelmed azért ez nyilván való Lázár Sztepán fainak latorságokat úgy értvén érdemek szerént úgy büntesse, hogy sokan példát vehessenek; azok nyilván való tolvajok, semmi bizonyosság reájok és fejekre nem kell, melyet Kegyelmed követvén, Isten leszen Kegyelmednek megfizetője. Tartssa Isten Kegyelmedet. Karansebes 1685.

Kegyelmednek jó akarói karansebesi Kazaz Bég és Effendi Kadia.

Külczim: Nemzetes és Vitézljő Tornya Péter Uramnak, nekünk jó akaró szomszéd Ur barátunknak adassék.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

XVII.

Hatalmas, győzhetetlen császáruk Erdély országának fejedelme Apafi Mihály, ne-

künk jó akarónk, Isten Kegyelmedet ő hatalmassága szolgálatjára jó egészségben tartsa meg hosszú uralkodással.

Mivel hatalmas császáruk Várad végvárában lévő hivei közül ennekelőtte bizonyos számú lovasok küldettnék volt ki harácsoknak felszedésére, Horváth János nevű főhadnagy hozzá hasonló több latrokkal együtt felvívén huszonnégyet benne levágtanak, kiknek cselekedetekért hatalmas császáruk haragja felgerjedvén, parancsolván Kegyelmednek ennekelőtte is, hogy azon megnevezett latrokban azon váradiak helyett huszonnégyet megölettessen, megbüntessen, azok kézre kerítetttenek, megtartván mindez ideig is meg nem ölettettének; kihez képest most ujabban azon dolognak végben vitelére magunk agáink közül Kapucsi Cselebi Ahmet agát rendeltük, azért oda érkeztvén, valamint hatalmas császáruk parancsolta annakelőtte, hogy azon megnevezett és kézre kerítettett huszonnégy latrok, az holott az váradiak levágtattanak, Ahmet aga hívünk előtt azok is megölettettessenek, hogy hatalmas császáruknek ez iránt is engedelmessékvén kemény haragját elkerülhessék, ennekutánna is penig mindenkben hatalmas császáruk parancsolatjához tartván magát, afféle ellenköző dologban ne találtassék, mely miatt ő hatalmassága kemény büntetése reátok ne szálljon; ha penig mindenkben engedelmessékvén fog, nagy kedveséget nyér és császári kegyelmességével életet, a dolognak eleit, utólját meggondolván külömben ne cselekedjék. Constantinápolyban.

Kegyelmed jó akarója
fő vezér MUSZTAPA PASA III. P.

(Egykoru fordítása K. Papp Miklós gyűjteményében.)

XVIII.

Méltóságos erdélyi fejedelem Apafi Mihály, nekünk jó akaró szomszéd Ur barátunk, köszöntünk és szolgálotunk ajánlása után, Isten Kegyelmedet hatalmas, győzhetetlen császáruk szolgálatjára sokáig éltesse.

Hatalmas, győzhetetlen császárukhoz való igaz, tökéletes hűségéhez képest nem

akarám elmulatni, hogy levelem s emberem által Kegyelmedet meg ne látogattassam mint s hogy vagyon Kegyelmed, adja Isten, hogy ezen levelem s emberem találja Kegyelmedet szerencsés boldog órában. Isten kegyelméből hatalmas és győzhetetlen császáruk Tömösvár vég várát és ahhoz tartozandó több váraival s jószágival együtt reám bizta, s jó egészségben az Kegyelmed szomszédtságában nem régen mintegy tizenötöd nappal ezelőtt bejutottam, akarnék is Kegyelmeddel az jó szomszédtságban barátságosképpen élni, ottan ottan Kegyelmed levelével tudósítani az ott való hírek s állapotok felől el ne mulassa, hogy mind egyetértvén az szomszédtságban hatalmas császáruknek igaz, tökéletes hivei találtassunk lenni; én is Kegyelmednek az szomszédtságban igaz jó akarója akarok lenni, valami dologban megtalál, igaz szomszédságosképpen szolgálni el nem mulatom, tartson Kegyelmed igaz jó akaró szomszédjának, s az ott való hírek felől az szomszédtságban gyakorlatossággal tudósítson. Ezek után kívánom, az kellemetes szeretet az szomszédtságban állandó lehessen. Költ Tömösváratt.

Kegyelmed igaz jó akaró szomszédja

MEHEMED PASA.

(Egykoru fordítása K. Papp Miklós gyűjteményében.)

NEHÁNY OKLEVÉL DÉÉS VÁROS LEVÉLTÁRÁBÓL*)

I.

Nos Christophorus Bathori de Somlio, Vaivoda Transsylvaniae et Sicularum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod nos ob oculos nostros habentes plurimas universorum incolarum oppidi nostri Déés expensas, quas cum ad cursores varios, tum vero ad alias

*) E néhány oklevelet azért közlöm, mert ezeket Torma Károly az általam bemutatott levéltári kimutatásba tévedésből nem vette fel. Szerk.

publicas necessitates erogant, ob quas ipsi singulis annis, bis terve constitutis diebus facultatem educillandorum vinorum, in solius civitatis rationem recipere consueverunt, cessante interim educillatione vinorum privatorum quorumvis Desiensum, nos quoque id eisdem annuendum et concedendum duximus, ut nullus omnino sive Civium sive Nobilium oppidi nostri Déés, sub id tempus, quo privatorum vinorum educillatio prohibebitur, atque ad usum tantum publicum dicti oppidi Déés vina educillabuntur, vinum proprium educillare audeat, sub poena alias in talibus observari solita. Imo annuimus, et concedimus per praesentes. Quocirca vobis universis et singulis, tam nobiles, quam ignobiles, in dicto oppido Déés degentibus, modernis et futuris praesentes visuris harum serie mandamus firmiter, ut de coetero hanc annuentiam nostram unusquisque vestrum sartam tectamque conservare, nec tempore prohibito, quo scilicet vina ad rationem solummodo oppidi Dees publicam vina educillare consueverunt, privata vina vestra educillare praesumatis. Nec secus facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restititis. Datum in Arce nostra Vijvár, duodecima die Mensis Maji, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo octavo.

CHRISTOPHORUS BATHORI de Somljo m. p.

(Eredetije Déés város levéltárában.)

II.

Christophorus Bathorij de Somljo, Vaiuoda Transyluaniensis et Siculorum Comes etc. Vniuersis et Singulis Nobilibus in oppido nostro Dees commorantibus, modernis et futuris praesentes visuris, signanter autem Michaeli Zilagij, Salutem et fauorem. Értjük, hogy az elmúlt dési sokodalomkor az dési birák régi szokások szerint fogták volt meg az korcsomát az városba, hogy csak város számára árulnának bort, kiről mi is annuentia levelet adtunk vala, hogy szabadon élhessenek avval az régi szokással és az mikor akarják, megfoghassák az korcsomát mindentül, ti pedig, főképpen te Szilágyi Mihály, az mi levelünkkel nem gondolván az

tilalomkor reájok kezdted az te borodat és szabadon árultattad az városnak nagy fogyatzására és szabadsága romlására. Akarván őket az egyszer engedett szabadságban éppen megtartatni, hagyjuk azért és parancsoljuk nektek erősen, hogy ezután efféle vakmerőségtől megszünjetez és az várost ez mi nekik engedett szabadságban ne háborgassátok, s a mikor megtiltják őket az borárulást, ti borotokat reájok ne kezdjétez, mert nemhogy csak nemességteknék elvételével büntetünk meg, sőt a felett egyéb büntetést is el nem kerültök. Secus itaque nullo modo feceritis, praesentibus perlectis exhibenti restititis. Datum Albae Juliae die quinta Junij Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo octavo.

CHRISTOPHORUS BATHORI de Somljo m. p.

(P. H.)

Kivül: Super educillatione vinorum Christophori Bathori Vaiuodae Transyluaniæ.

(Eredetije Déés város levéltárában.)

III.

NOS STEPHANVS DEI gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Kiouiae, Volhiniae, Podlachiae Liuoniaeque etc. Dominus, necnon Transyluaniæ Princeps etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit uniuersis, Quod pro parte et in personis fidelium nostrorum Prudentium et Circumspectorum Fabiani Szabó Judicis, et iuratorum ciuium atque uniuersorum incolarum oppidi nostri Dees in Transyluania, exhibitae sunt nobis et praesentatae quaedam literae Illustrissimi Domini Christophori Báthorij de Somljo, Vaiuodae Transyluaniæ et Siculorum Comitis etc. Domini fratris nostri obseruandissimi, annuentiales super certa uinorum in propriam dicti oppidi Dees rationem et necessitatem educillandorum facultate et libertate, in duplici papyro patenter confectae et emanatae, sigilloque eiusdem intrinsecus, in margine

inferiori impressiue consignatae, ac propriae manus subscriptione roboratae et communitae, tenoris infrascripti. Supplicatumque extitit Maiestati nostrae nominibus et in personis eorundem, ut nos easdem literas dicti Domini Christophori Bathory etc. annuentiales, ratas, gratas et acceptas habentes, praesentibus literis nostris priuilegialibus verbotenus inseri et inscribi, ac pro ipsidem ciuibus et uniuersis incolis praefati oppidi Dees perpetuo valituras confirmare dignemur. Quarum quidem literarum tenor sequitur in hunc modum: Nos Christophorus Bathory de Somlijo, Vaiuoda Transyluanae et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, uniuersis. Quod nos ob oculos nostros habentes plurimas uniuersorum incolarum oppidi nostri Dees expensas, quas cum ad cursores uarios, tum vero ad alias publicas necessitates erogant, ob quas ipsi singulis annis, bis terue constitutis diebus facultatem educillandorum uinorum, in solius ciuitatis rationem recipere consueuerunt, cessante interim educillatione uinorum priuatorum quorumuis Desiensum, nos quoque id eisdem annuendum et concedendum duximus, ut nullus omnino siue ciuium, siue Nobilium oppidi nostri Dees, sub id tempus, quo priuatorum uinorum educillatio prohibebitur, unum proprium educillare audeat, sub paena alias in talibus obseruari solita. Imo annuimus et concedimus per praesentes. Quocirca uobis uniuersis et singulis, tam Nobilibus quam ignobilibus, in dicto oppido Dees degentibus, modernis et futuris praesentes uisuris harum serie mandamus firmiter, ut de coetero hanc annuentiam nostram unusquisque uestrum sartam tectamque conseruare, nec tempore prohibito, quo scilicet uina ad rationem solum oppidi Dees publicam uina educillare consueuerunt, priuata uina uestra educillare praesumatis. Nec secus facturi, praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in arce nostra Vjwar, duodecima die Mensis Maij, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Septuagesimo octauo. Nos itaque praemissa supplicatione annotatorum Iudicis et iuratorum ciuium atque uniuersorum incolarum praedicti op-

pidi nostri Dees, Maiestati nostrae modo quo supra facta, Regia benignitate exaudita, clementer et admissa, praescriptas literas antedicti Domini Christophori Bathorij non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes, quoad omnes earum continentias, clausulas et articulos, eatenus quatenus eadem rite et legitime existunt emanatae, uiribusque earum ueritas suffragatur, ratas, gratas et acceptas habentes, praesentibus literis nostris priuilegialibus de uerbo ad uerbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi faciendo, pro praefatis ciuibus totoque communitate dicti oppidi nostri Dees ipsorumque haeredibus et successoribus uniuersis perpetuo valituras confirmauimus, roborauimus et ratificauimus, prout confirmamus, roboramus et ratificamus praesentium per uigorem. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem, praesentes literas nostras, pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas, Memoratis Iudici et iuratis ciuibus a que uniuersis incolis praefati oppidi Dees, iurium suorum ad cautelam uberiorem dandas duximus atque concedendas. Datum in ciuitate nostra Leopoliensi, octaua die Mensis Julij. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Septuagesimo octauo, Regni uero nostri anno tertio.

STEPHANUS REX m. p.

(Eredetiye Déés város levéltárában.)

LUKÁCS MÓRICZ LEVELE

Br. Wesselényi Miklóshoz.

Pesten Jan. 6-kán 1848.

Tisztelt Barátom!

Mult évi dec. 26-án irt soraidat csak tegnap este vettem s ma reggel utasításodat követve elsiettem a postára Pulszkynak szóló leveledet keresni, mely ott is volt s általam

Széchennek indítottatt. — Bizonyossággal nem tudjuk ugyan sem én, sem más ismerősei u. m. Eötvös és Henszlmann, kiket még tegnap eziránt kérdeztem, ha jószágán van-e; de ő Pesten nem lévén, ez uton kapja meg legbiztosabban, mert távolléte esetében utána fogják küldeni. Igen jól tetted, tisztelt Barátom! hogy az ő közbenjárását használad az Allgemeine szerkesztőségéveli viszonyaidban, mert mindenképp az tetszik ki, hogy őt sokkal jobb szemmel nézik, mint engem. Mi lehessen ennek oka, személyes rokon- és ellenszenv, szeszély vagy különös utasítás? nem vagyok képes kitalálni. Annyi bizonyos, hogy ez ügyben nálamnál szerencsétlenebb commissionarius már nem lehet senki. Leveled, mellyben a kérdéses nyilatkozatot küldted, a szerkesztőség kezeibe jutott, miként az ide zárt postabivatali tudósításból láthatni. Miután a szóban levő levél több hetek óta el lévén küldve, ama nyilatkozatot az Allgemeine lapjaiban még sem látám, a térti vevényt elvivém a postára s elkértem a megérkezni kellett augsburgi tértivevényt; keresték, de nem találták. Erre követelésekre tudakozó levél iratott az augsburgi postahivatalhoz, melly a rajta látható válaszzsal visszakerült. A redactionnak nyilatkozata véleményem szerint nem egyéb pusztá ürügynél, mert tudjuk, hogy Pestről nem kapnak oly nagy számmal levelet, hogy egy pár hét mulván egy oly férfit leveléről, ki iránt a szerkesztőség maga nyilván jelentette volt ki tiszteletét, egészen megfeleledkezhetett volna. De ezen megfeleledkezés sem szolgálhat mentségül, mert igenis méltányos kívánságodat mindjárt a levél vétele után illet volna teljesíteniök, s hogy azt oly sok ideig hevertették, miszerint róla megfeleledkezhettek, elég czudarság.

A részek ügyét ezelőtt néhány évvel az általad küldött adatok nyomán röviden ugyan, de a mint emlékezem elég élesen adtam elé az Allgemeinében, s akkor úgy tapasztaltam, hogy az e tárgyban irt cikk nem maradt hatás nélkül. De azt gyanitom, hogy ez volt főoka az Allgemeinéveli barátságos viszonyom felbomlásának; s csakugyan azontúl egyetlen cikkem sem jelent meg többé e lapban egy személyes ügyembeni nyilatkozatom kivételével, mellyet a szerkesztőség csupán azért

vett fel alkalmasint, mert Kolb uram attól tartott, hogy máskülönben Augsburgba megyek tőle személyes elégtételt kérni. S csakugyan a kormányt ezen kérdésnél jobban egy sem compromittálja a külföld előtt, mert egyben sem mutatkozik oly kézzelfoghatólag annak perfidiája vagy tehetetlensége, s egyben sem bír a kormánypárt oly kevés védfegyverrel mint ebben. Ezért is kérdéses cikkemre nem feleltek egy szót is, de válasz helyett következő cikkeimnek elzárták az utat az Allgemeine hasábjaiában. E tapasztalásnál fogva attól tartok, hogy e lapban nem igen fog sikerülni másnak is a külföldet újra ezen tárgyról értesíteni; de Pulszky, mint a redactio mostani kedvence, még is megpróbálhatná szerencsésjét.

Gerandó most sokat jár kél az országban; múlt nyáron körutat tett, utóbb egy párszor felment Pozsonba s onnan visszajött Pestre. Jelenleg ismét itt van és családjával együtt Erdélybe készül, s ekkor kétségen kívül meg fog látogatni s tőled irandó munkája tárgyában tanácsot és felvilágosítást kérni.

Emichel a számadás készítése iránt többször beszéltem; ő mindég azt állította, hogy készülöben van s hogy már rég elküldötte volna, ha betegség által nem gátoltatik; s annyi igaz, hogy egy párszor, mikor kerestem, azt mondták, hogy beteg és ágyban fekszik. Ehhez járul még feleségének hosszas és súlyos betegsége is. Igaz ugyan, hogy a számadást talán emberei is elkészíthették volna, de az említett körülmény mégis némi mentségeül szolgálhat. Minden esetre jó volna, ha őt levél utján magad is sürgetnéd.

Sajnálattal értetem a nagyságos aszszony gyengélkedését. Kezeit tisztelettel csókolom s magamat baráti kegyességembe ajánlván maradok

tisztelő barátod
Lukács Móricz.

KÖLCSEY FERENCZ LEVELE

b. Wesselényihez 1835-ben.

Pozsony, Január 19. 1835.

Szeretett Barátom, Kolozsvárról Dec. 25-dikén és Zsibórol f. h. 3-dikán költ leveleid e hónap 7-dik napján érkeztek Csekére, s onnan a mult postával 17-dben ide. Az ég tudja, e válasz mikor érkezend kezeidhez. Hazánk szerencsétlenségei közt a levelezés lassu s båtortalan volta nem legkisebb.

En mult December 28-dikán hagyám el Csekét, de ide csak e hónap 9-dikén érkezhettem. Lemondásom óta Szathmárban többen jelenték sajnálkozásokat; s némellyek azon gondolatra jöttek, hogy a közelebbi követválasztáskor bennünket újraválasszanak. Részemről kinyilatkoztatám, hogy új választást elfogadnom csak két feltétel alatt lehetséges:

- 1.) Ha principiumink, mik két évi pályánkat vezérlék, visszaengedtetnek.
- 2.) Ha K.-Szolnokból lehető választásom a szathmárit meg nem előzi.

Midön ezt nyilatkoztatám, akkor úgy valék tudósítva, hogy K.-Szolnokban e hónap 20-dikán, és így a szathmárinál (mellynek határnapja 26.) előbb lesz választás. Most értem leveledből, hogy választástok a Szathmár megyeinél később leend.

Hogy ismét szathmári követ legyek, az eszemben sincs; mert a December 9-diki gyűlés után azt, hogy a megye a mi principiuminkra visszaálljon, nem gondolhatónak tartom. Nyilatkozásomkor azt is hittem, hogy már akkor nálatok választva is leszek, mikor az ő gyűlésök tartatni fog.

Igazat vallva, reám nézve semmi sem esnék jobban, mint haza menni, nyugalmas studiumim folytatására. Mert e két évi küzdés lelkemet, testemet megrázta. A kedves, a forrón szeretett Erdélybe menni, szép vol-

na; de hidd el, nehézségeim nagyok; s legnagyobb, hogy polgári s törvényes dolgaitokban járatlan vagyok; s bizony az, ki K.-Szolnokból különben menne, az erdélyi követ pályájára jobban van készülve mint én. Azonban, mindezeket hiában irom; mert a Te barátságod nem akarja látni a bennem levő hiányt, mellyet én jól érzek. Az is megtörténhet, hogy e levél már olyankor érkezik hozzád, midön a választás ideje el is mult. Így lévén a dolog, a sorsra és Reád bízom magamat.

Innen, a megye akaratát követve, csak akkor kellene leindulnom, ha az újonnan választandó felvált. Azonban feltettem magamban, hogy mihelyt az új választás hírére veendem, azonnal, Eötvöst itt hagyván, megyek. Így Februárban, noha a készülő rosz út kevés haladást ígér, mégis hon leszek. Ha tehát választó gyűléstek, mint irod, Februárig is elhalad, tudósításodat már nem itt, hanem otthon fogom vehetni.

Hireinket Kossuth által bővebben megtudod, mint én irhatnám. A főrendek még azon kevésre sem akarnak állani, a mi az urbér romaiból megmaradt. Annál fogva, még most sem tudjuk: az urbéri hét (nem többé nyolcz) cikkely, mikor fog ismét felterjesztetni.

Barátainkat ölelem. Fogadd el baráti üdvözlésemet. Éljen szerencsésen, s bár munkálhatnál is annyi szerencsével, mennyit szent hazafüségod érdemel. Isten Veled!

K. FERENCZ.

Szécsenyi Bécsbe ment, feljöttemkor itt találtam őt; s jelen vala, midön a budapesti hidindítvány kerületi ülésben 34 megye szavazatával elfogadtatott.

Külczim: Méltóságos B. Wesselényi Miklós urnak.

Kolozsváratt.